

ebben és nem szerettek égőbb szeretettel”. Ez a bűnvalás, és a megbocsátásra való készség nagyon fontos volt, hogy ezzel a múlttal élni lehessen a jövőben. Itt bontakozott ki az a kiengesztelő szolgálat, ami Európa egyházait és népeit békésre vezeti. Ami Franciaország és Németország, az úgynevezett ősellenségek megengesztelődésével kezdődött, folytatódott a hidegháború alatt: a kommunista elnyomás ellenére, és a vasfüggönyön átnyúlva teremtettek és tartottak fenn egyházak és gyülekezetek egymással kapcsolatot. A megbékélés a lengyelek és a németek, és a csehek és a németek között döntő lépések voltak a tartós békéhez vezető úton. Az ideológiai és nemzeti határokon átnyúló összetartozás növekedett az Európai Protestáns Egyházak Közösségének Dél-kelet Európai Csoportja által is, amelyben 1977. óta találkozhattak egymással keleti és nyugati egyházak. Ezen, a megbékélt különbözőség Európájához vezető úton még további lépések megtételére van szükség. Ilyen az „Em-

lékek gyógyítása” program, amit az „Európai Protestáns Egyházak Közössége – Leuenbergi Egyházközösség” és az „Európai Egyházak Konferenciája” éppen most valószínűleg Romániában. Elengedhetetlen a békéhez az újrakezdés Izrael – továbbra is – kiválasztott népével.

Ehhez a kiengesztelési munkához köti a reménység, hogy Európában az agresszív nacionalizmus, amivel a keresztyén egyházak is összefonódtak, visszaszorul. Népek és társadalmak között, és azokon belül új határokat is le kell küzdeni: a kisebbségeknek meg kell kapniuk jogaikat, és a menekülteket be kell fogadni. Azon munkálkodunk, hogy az „ezüst függöny”-t Európa szegény és gazdag országai között, sok európai társadalomban a szegények és a gazdagok között legyőzze az elmélyült szolidaritás. Az életté vált megengesztelődés feladata nem ér véget Európa határára, hanem arra kötelezi Európát, hogy világméretben törekedjék békére és igazságosságra.

„Akikért a harang szól”

Akik átéltek a II. világháború borzalmaival, tanúi voltak iszonyatos szörnyűségeknek, s akár híradásokból is tudói a rettenetes népiirtásoknak, a hat évtizedes elmúlt idő távolából is tisztelettel és kegyelettel hajtának fejet az ártatlan áldozatok előtt. Megtehetnénk, hogy milliókban számoljuk a hősokeket s az áldozatokat, pedig ez is tény, de inkább sokkal mélyebbre ásva, az egyéni sorsokat, és személyes tragédiákat látva, a családokét, az apákét, az anyákét, a fiakét, szóljon az emlékezők szívében az a különös csengésű harang, amelyben együtt van jelen a szörnyűség, a fájdalom s a megbékélés:

Amikor a sok-sok tragédiából kettőt kiválasztva bemutatok, sorsukat nem emelem mások fölé, de tragédiájukat sem ítélem kisebbnek semmi másnál. Jelnek, a jövőnek szóló segélykiáltásnak tartom: emberek vigyázzatok magatokra, s vigyázzatok egymásra. Szólni kívánok a hat évtized előtti múlt két pápai református hitvallójáról: arról, aki önként ment a halálba az embertelenség ellen tiltakozva, s arról, akinek felettebb tehetséges fiatal életét gyáván és gonoszul oltotta ki a szadista hatalom.

* * *

Kőrös Endre 1872-ben született Nagyváradon. Tanítócsaládból származott. Kaposváron érettségizett 1889-ben. A budapesti egyetem bölcsészkarán tanult. 1894-ben tett doktori szigorlatot. Magyar-német-latin szakos tanár lett. Egy évig tanított Pesten. 1896-1909-ig a Pápai Református Főgimnázium tanára volt. 1909-1934-ig pedig a Pápai Református Nőnevelő Intézet igazgatójaként szolgált egyházát. 1904-1939-ig szerkesztette a Pápai Hírlapot, s ezen idő alatt a pápai Jókai-kör főtítkáráként számos színvonalas irodalmi estet rendezett. Főbb művei: *Kocsi Csörgő Bálint* (verses elbeszélés; Pápa, 1910.), *Petőfi és a magyar nemzet* (Pápa, 1923.), *Jókai nemzeti jelentősége* (Pápa, 1925.). Németből készült műfordításainak számos kötete jelent meg.

Ady városából, Várad szellemét hozta az ősi diákvárosba. Pápára. Egy Lőw Lipót volt benne, s egy Tarczy; s ezek úgy összesimultak, mint örökletesen egymáshoz tartozók. Egy ízig-vérig magyar, egy ízig-vérig alkotó testesült meg benne, a pápai milióbe befogadottan, egészséges,

termékeny szellemet teremtve maga körül. Diákjai rajongva szerették. Későbbi pápai papja (*Ólé Sándor, 1884-1976 – a szerk.*), egykori diákjaként szinte újra átélte eksztázisban emlékezik rá – ma már könyvben is olvasható naplójában (*Ólé Sándor: Pápai diákemlékek, Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 2004. – a szerk.*): „Meghódított minket az ő nagy tudásával... Csak leült közénk bizalmasan, barátián egy pad tetejére és folyt ajkáról a ballada németül is, többször magyarul is... Az ő lelkének szárnyai voltak s magasan repült velük” (58-64. old. – a szerk.).

A zsidó származású Kőrös Endre az I. világháború századosként harcolta végig. Számos hadikitüntetést kapott. Tudós, nagy nevelő s igaz hazafi volt. S bár 1909-ben életfogytig választották meg a pápai nőnevelő igazgatójának, s kormányzói kitüntetést is kapott, 1934-ben váratlanul mégis nyugdíjazták. Ez már a szélsőjobboldali ordas eszmék terjedésének első jele volt. De még ír, dolgozik, tanítványainak, barátainak tiszteletet adó köre a béke szigete egészen 1944. tavaszáig, a német megszállásig, s a magyarországi zsidóságot súlyosan érintő pogromokig. A zsidó-törvények hatálya alóli mentességét ő is elveszíti, s bár Győri Elemér püspök, s Ólé Sándor lelkipásztor személyesen járnak el érdekében a belügyminisztériumban – durva elutasítás a részük. A világháborús százados, a református egyház, és a város közti tiszteletet kiérdemelt személyisége sem kivétel. E szörnyű kiszolgáltatottságban a gettóba való bevonulás előtti éjszakában az alkotásra rendelt kéz a méregpohár felé nyúlt. Dr. Kőrös Endre és felesége, Zalai Paula az embertelenség ellen tiltakozva a halált választották. Ólé Sándor naplójában megörökíti a borzalmas tragédiát: „És ezen a reggelen, úgy hét óra tájban, megjelent nálunk Császár Gizi néni, sírva hozva egy levelet és a szörnyű hírt, hogy Kőrös Endréék az elmúlt éjjel megmérgezték magukat. Fuldokolva beszélt és csak annyit tudott mondani, hogy még élnek, nézzem meg őket...” (63. old. – a szerk.). Mindketten a pápai kórházban haltak meg. Kőrös Endre 1944. május 31-én, s pár napra rá a felesége. A temetésre így emlékezik a pápai lelkipásztor: „Nem tudom én már, miket is mondhattam felettük. Csak azt tudom, hogy nagy sziklák feküdtek a mellemen”.

Így halt meg egy rettenetes korban egy tudós, ember-séges ember, s így ment el vele a felesége Heróként, Jú-liaként, az igaz asszonyok hűségével. Szóljon értük az emlékezés harangja, s erősödjön meg a fogadás: soha ilyen kort, amiben a gyűlölet uralkodik.

* * *

Dr. Erőd János 1916. november 30-án született Gyöngyösön. Édesapja ügyvéd volt. Zsidószármazású szülei áttértek a református vallásra, s gyermekeikkel együtt buzgó tagjai voltak a gyülekezetnek. Erőd János színjeles gimnáziumi bizonyítvánnyal jutott be a buda-pesti bölcsészeti karra, s 23 éves korában szerzett mate-matikai doktorátust. Doktori dolgozata megtalálható a Pápai Református Könyvtár Papensia anyagában. A zsi-dótörvények korlátozták elhelyezkedési esélyét. Esze Tamás gyöngyösi lelképásztor szelíd szeretettel terelget-te a lelkészi pálya felé. 1941-ben a Pápai Református Teológia hallgatója lett. Diplomája birtokában a négy évet két év alatt teljesíthette. 1943. február 2-án tette le I. lelkészképesítő vizsgáját Pápán. Lelkészi diplomát 1944. szeptember 20-án szerzett. Mindkét vizsgáját je-les eredménnyel teljesítette. Közben a Pápa környéki gyülekezetekben, majd Győrött és Komáromban is szol-gált nagy megelégedéssel. Még ma is élnek néhányan, akik hallgathatták. Teológus társai közt nagy tekintélye volt, ő volt „a Doktor”. Professzorai tisztelték, szeret-ték, de féltették is. Ezért többször is elhagyta a várost. De mindig visszatért, szíve választottjáért, a pápai gyü-

lekezetben Mártaként szolgáló Nemes Jolánkáért. Ott-hont is a lány szüleinél talált. 1944-45 tele is újra Pápán találta, amikor is a féktelen nyilas hatalom – hitvány fel-jelentésre – figyelni kezdte, majd a Nemes házban ház-kutatást tartva, elfogta, súlyosan bántalmazta, s azzal vádolta meg, hogy a közelgő szovjet hadsereggel rádió-kapcsolatot létesített. Pedig rádiót se találtak. Dr. Trócsányi Dezső teológiai professzor urat hívták be hallgatója azonosítására a nyilas parancsnokságra. A professzor tudós hallgatóját, „a Doktort” borzalmas ál-lapotban találta. Az arcán cafatokban lógott a hús. Csua vér volt. Szeretett volna segíteni, de nem lehetett. Csak az azonosításra kellett.

János és Jolánka szerettek volna összeházasodni. Az akkori törvények nem engedték. Csak a halálban egye-sülhettek, mert a hűséges lány nem hagyta el a vőle-gényét. Úgy tudjuk, hogy 1945. februárjában a pápai laktanya udvarán kivégezték őket. Együtt halt meg a tu-dós matematikus, s a Jézust követő fiatal lelkész, szere-tetre méltó kedvesével, a pápai gyülekezet odaadó szol-gálólányával.

Teológiai felfogásában az élő Krisztus-hit volt a do-mináns, a letűnt, elavult, megrögzött nézeteket kritizálta. Ígéretes jövőt építhetett volna tehetségével, szerénysé-gével, s következetes igazságra törekvésével. Több, őszintébb, teljesebb emlékezetet érdemelne „a Doktor”. Szívünk emlékezete harangozza össze az emlékezőket.

Kövy Zsolt

ÖKUMENIKUS SZEMLE

Az Európai Egyházak Konferenciája találkozik a francia kormánnyal a G8 csúcs előtt és tetteket követel az általános szegénység csökkentéséért

A 2005. év döntő év a fejlődés egész világra szóló cél-kitűzései szempontjából. A G8 országok küszöbön álló csúcstalálkozójára nézve találkozott Párizsban 2005. május 17-én a francia kormány képviselőivel az Európai Egyházak Konferenciájának egy küldöttsége, amelynek központi üzenete felhívás volt egy valós elmozdulásra az iparosított országok a fejlődő világ iránt vállalt kötele-zettségeinek teljesítésében.

A találkozó során az egyházak küldöttsége, Jean-Arnold de Clermontnak, az EEK elnöke vezetésével, hangsúlyozta annak szükségességét, hogy teljesítsék a szegény országok iránt a múltban vállalt kötelezettsé-geket, amelyeket eddig nem tartottak tiszteletben. Ezek között a kötelezettségek között van az a felajánlás, hogy a bruttó nemzeti jövedelem 0,7%-át fejlesztési se-gélyre fordítják, továbbá a világpolitika vezetői által a Millenniumi Fejlesztési Célokban megfogalmazott el-kötelezettségek. Sürgős szükség van határozott intézke-désekre az egész világra kiterjedő szegénység meg-szüntetésére.

Az EEK küldöttsége Alain Leroy-val, a francia kül-ügyminisztérium pénzügyi és gazdasági osztályának ve-

zetőjével találkozott, aki a francia kormány megbízottja a G8 csúcs előkészítésében. A csúcstól – amely az éghaj-latváltozásra és az afrikai szegénységre fog koncentrálni – 2005. júliusának elején rendezik Skóciában.

A találkozáson tárgyalt kérdések között volt a fejlődő országok adósságainak törlése, a gazdasági társulási egyezmények, és javaslat egy nemzetközi pénzügyi inté-zet létrehozására.

Több egyház támogatja az Egyesült Államok kormá-nyának (a francia kormány által is támogatott) kezdemé-nyezését, hogy hozzanak létre egy nemzetközi pénzügyi intézetet, így teremtve meg az Millenniumi Fejlesztési Célok megvalósításához hiányzó pénzügyi eszközöket. Ugyanakkor, sok európai egyház aggodalmát fejezi ki, hogy a nemzetközi pénzügyi intézet létrehozására írá-nyuló javaslat kölcsönök fontosságát hangsúlyozza, mint a szükséges pénzügyi alapok megteremtésének egyik lehetséges eszközét. Ez méltánytalan terhet róhat a későbbi nemzedékekre. „A szegénység elleni küzdelem-ben az a világ vezetőinek a kötelessége, hogy megvaló-sítható stratégiákat keressenek, amelyek elérhetőek szá-munkra, és ne szökjenek meg az időszerű problémák elől